
PARTICIPARE COMUNITARĂ ȘI REȚELE DE PUTERE ÎN GREACA

STUDIU DE CAZ

VICTOR OGNERU

Când este adusă în discuție opțiunea dezvoltării prin proiecte „de jos în sus”, atenția este îndreptată spre conceptul de „dezvoltare participativă”, cu corelativul lui „participare comunitară”. Frecvența participării la acțiuni comunitare este ea însăși o măsură a potențialului dezvoltării prin proiecte inițiate la nivel local. Conceptul de la care pornește analiza trimite la trei teme de fond prin care este explicată participarea. Evaluarea socială se focalizează astfel pe **resursele participării**, traduse în capital social, cu referire la încredere, asociere, rețele, capital material, cultură comunitară, **liderul democratic și structura intereselor comune de ordin local**. Studiul este centrat însă pe evaluarea „spațiului de status”¹ al liderului local, luând în calcul modul de structurare a rețelilor de putere, gradul în care „rețeaua” de lideri informali se suprapune peste structura de putere formală, raportul comunitate-elite locale. De asemenea, am considerat utilă încadrarea sistemică, din perspectiva teoriei clasice a acțiunii colective, a „grupului comunitar” pentru a explica măsura în care acest grup poate răspunde intereselor comunitare.

Dezvoltarea participativă este definită în literatura de specialitate ca fiind procesul prin care dezvoltarea locală este „preluată” de liderul democratic în interacțiune cu rețelele difuze de interese ale populației locale și cu valorile sociale comunitare, precum capital social și fidelitate locală (Sandu, 2000). Definiția cuprinde temele deja anunțate: interese (nevoi) locale, lider, cultură comunitară. La rândul ei, participarea comunitară este definită ca participare la acțiunile sau evenimentele comunității.

Studiile de până acum asupra participării sau dezvoltării sociale s-au concentrat pe evaluarea beneficiarului. O evaluare socială a dezvoltării presupune și identificarea elementelor cuprinse în secvențele intermediare ale dezvoltării, între nevoi și perceperea lor și consecințele implementării unui anumit design.² În acest sens, modelul de analiză este construit pe relațiile status lider local - structuri de putere, participare - lider (calități recunoscute de către comunitate), resurse - lider (interes personal și aspirații), interese locale - grup comunitar, interferența rețelilor formale și informale cu elitele locale. Întrebări cheie devin: Cine a preluat „mandatul” îndeplinirii unui proiect comunitar? Cum s-au structurat relațiile între actori (comunitate, „participanți”, instituții)? Care sunt rezultatele colaterale ale implementării unui proiect? Care este cadrul economic și politic în care evoluează o acțiune îndreptată spre realizarea unui proiect? Contează, de asemenea, rețelele de relații intra și extra comunitare prin care este definită poziția unui lider sau actor al participării (*stakeholder*).

METODOLOGIE ȘI DATE

Pentru a avea o imagine mai amplă asupra modului în care este „creat” un lider sunt utile metodele larg utilizate astăzi:

ancheta prin chestionar sau interviul. În cazul studiului de față am optat însă pentru interviuri cu personaje ce pot fi încadrate în sfera elitelor locale, cu liderii de opinie locali și cu liderii grupului comunitar. Acest

¹ Termen împrumutat din Sandu (1999). În contextul acestui studiu sunt avute în vedere elementele de status ale liderului, fie că este o “personalitate” a locului, fie că este unul dintre liderii grupului comunitar,

demers mi-a permis să văd mai clar, din perspectiva celor față de care este cerută de obicei o anumită părere, modul în care sunt structurate relațiile de putere în zona analizată. Informația obținută din interviuri a fost suplimentată de observațiile din teren.

Interviurile au fost structurate pe topica recomandată în raportul *Social Assessment*, peste care am suprapus chestionarul aplicat de Metro Media Transilvania în unele localități în care Fondul Român pentru Dezvoltare Socială (FRDS)³ a finanțat proiecte. Concret, am urmărit obținerea unor răspunsuri la întrebări de tipul:

Cine ia decizii asupra priorităților de dezvoltare în comunitate?

Care sunt oportunitățile de cooperare cu autoritățile locale în luarea deciziilor?

Liderii au un rol activ în planificarea, inițierea și susținerea dezvoltării activităților?

Cine are cea mai mare influență în comună privitor la deciziile de dezvoltare?

Liderii stabilesc prioritățile de dezvoltare în acord cu prioritățile locale?

Cine este capabil în comună să inițieze activități de dezvoltare?

Sunt procedurile de luare a deciziilor transparente și deschise?

Satul are potențial economic?

Ce investiții publice pot crește venitul populației locale?

Datele au fost completate cu informațiile privind structura proprietății, localizarea comunei, performanțele școlare traduse în șanse de accedere la resurse, servicii sociale și integrate modelului de analiză. Studiul⁴ combină trei metode: descrierea monografică (necesară creionării cadrului acțiunii), interviul în profunzime (realizat la nivel de lideri) și observația. Rezultatele aplicării lor au confirmat, dintr-un alt unghi de vedere, ipoteza substituirii instituțiilor formale de către cele informale. Dar mai important din perspectiva obiectivului acestei analize este că au evidențiat la nivel de lideri o anumită structurare a intereselor și atitudinilor față de comunitatea pe care o reprezintă. Firesc, relația ce ar fi trebuit să facă obiectul analizei o constituie legătura dintre capitalul social și antreprenoriatul social. Termenii aduși în discuție diferă puțin dată fiind direcționarea demersului spre rețele în care sunt cuprinși exclusiv liderii locali. A fost de un real folos includerea în spațiul analizat a facilitatorului, ca subiect. A devenit astfel vizibil mecanismul de promovare a unui proiect.

Cercetarea s-a axat pe cazul satului Zboiu, comuna Greaca, din județul Giurgiu. Acestui sat i-a fost aprobată de către FRDS

elemente care sunt însă puse în relație cu statusul celorlalți "lideri" formali sau informali, toate acestea fiind integrate într-o structură de statusuri ce ar putea explica mecanismul de "promovare" a participării.

² În *Social Assessment...*, autorii fac referire la patru secvențe ale dezvoltării, în fiecare dintre acestea fiind urmărite trei coordonate: "cine", "ce" și "cum". În secvențele II și III răspunsul la cele trei întrebări este dat prin identificarea (evaluarea) inițiatorilor proiectelor și a actorilor care se ocupă de implementarea proiectelor (în speță grupul comunitar, acolo unde el a fost creat în urma unei acțiuni de facilitare întreprinse de către Fondul Român pentru Dezvoltare Socială), stabilirea gradului de structurare a acțiunilor și evaluarea organizațiilor de implementare, identificarea resurselor.

³ FRDS s-a constituit la jumătatea anului 1998, activitatea acestuia fiind reglementată prin Legea 129 din același an. Fondul își desfășoară activitatea sub autoritatea Guvernului, reprezentând un program al Guvernului României. Durata inițială de funcționare este de 4 ani (expiră în 2002), iar Fondul beneficiază pe toată această perioadă de susținerea financiară a organizațiilor financiare internaționale, a altor donatori din țară și din străinătate, precum și a bugetului de stat și a celor locale. Beneficiarii Fondului sunt, potrivit legii, grupuri din comunități rurale sărace, grupuri dezavantajate și grupuri productive provenind din comunități sărace. Finanțarea acestora se face pe baza proiectelor care sunt propuse de beneficiari. La rândul lor, proiectele sunt selectate în funcție de anumite criterii. Pentru a putea beneficia de granturile acordate de Fond, grupurile prevăzute în Lege trebuie să dobândească personalitate juridică cu cel puțin 10 membri.

⁴ Proiectarea cercetării și culegerea datelor au fost realizate în cadrul programului CNCSIS C8 – „Dezvoltarea regională în România – rolul capitalului social și uman” (director de program Dumitru Sandu).

finanțarea unui proiect de infrastructură. Momentul prezenței mele în teren a coincis cu două evenimente: schimbarea unei persoane din conducerea grupului comunitar și campania electorală premergătoare alegerilor generale din noiembrie 2000. Grupul fusese constituit cu câteva luni în urmă și înregistrat la Primărie ca persoană juridică. Aceste evenimente m-au ajutat să observ aspectele latente ale procesului de punere în practică a proiectului respectiv. Pe de altă parte, documentarea a avut ca referințe relațiile periferie-centru, comună-localități învecinate și comună-orașele cele mai apropiate pentru a putea încadra într-un spațiu real rețelele construite la nivel de comunitate.

PREZENTARE GENERALA

Comuna Greaca este situată la circa nouă kilometri de Dunăre în județul Giurgiu, în apropierea fostei Bălți Greaca, cândva domeniu domnesc și, apoi, mănăstiresc. Numele ei este legat de producția de struguri și de vin, viile de aici având o reputație larg cunoscută în Valahia secolului al XVII-lea. Astăzi este una din multitudinea de comune ce se află într-o perioadă de afirmare a identității. Spre deosebire de alte zone, în Greaca populația tânără încearcă să-și mențină statutul de rezident, dar reproducând condițiile unei vieți urbane. În imediata vecinătate se află comuna Hotarele (jud. Giurgiu) – cca 10 km, comuna Prundu (jud. Giurgiu) – 11 km și comuna Căscioarele (jud. Călărași) – 10 km. Cel mai apropiat oraș este Oltenița (30 de Km), dar accesul este mai facil spre Capitală, situată la o distanță de 50 km, datorită unui număr mai mare de mijloace de transport. Giurgiu, reședința județului de apartenență, se află, de asemenea, la o distanță de circa 50 de km.

Greaca are în jur de 3.200 de locuitori, grupați, după datele Primăriei, în 1250 de gospodării. Localitatea este compusă din trei sate - Zboiu, Puțu Greci (numit local

Zboiu Nou) și Greaca (centrul comunei) – situate la circa 2,5 km unul de celălalt, pe hartă lăsând impresia unui triunghi echilateral cu una dintre baze de-a lungul râului Zboiu și cu unul din vârfuri în jos, spre Lunca Dunării. Repartiția gospodăriilor pe sate este una simetrică, cu vârful în centrul comunei (850), numărul gospodăriilor din satele dependente fiind aproape egal (circa 200). Cea mai mare parte a populației însă (peste 2.000 de persoane) este grupată în centru. Din totalul populației, circa 1.400 persoane sunt pensionare (jumătate-pensionari agricultori), 228 - școlari, 200 - salariați (inclusiv administrația) și 70 - șomeri. Diferența de 1.300 de persoane reprezintă, potrivit explicațiilor funcționarilor din Primărie, lucrători agricoli, lucrători pe cont propriu, patroni și preșcolari. De asemenea, printre aceștia se mai numără și persoanele rezidente în Greaca, dar cu locul de muncă în afara localității.

Comuna poate asigura pregătire școlară până la nivel de gimnaziu (inclusiv), prin cele trei școli existente: una cu clase I-VIII în centru și câte una cu clase I-IV în satele dependente, ce funcționează în sistem alternativ. Totodată, în spațiul fiecărei școli funcționează câte o grădiniță. Centrul comunei oferă multiple facilități comunitare: o unitate a Poștei, o bibliotecă publică, un dispensar cu medic generalist și medic stomatolog, un punct farmaceutic, un dispensar veterinar, o bancă (agenție CEC) și societăți de asigurări. Accesul locuitorilor din satele componente spre centru este însă dificil. Drumurile sunt neasfaltate și aproape imposibil de străbătut pe timp de iarnă. Din cei 37,2 km de drumuri comunale, numai 3 km de drum era asfaltat. Biserica este reprezentată prin patru locașuri de cult, două în centru și câte unul în satele Zboiu și Puțu Greci, acestea din urmă fiind deservite de un singur preot.

Majoritatea gospodăriilor (73%) sunt electrificate, dar, cum era de așteptat, nu au apă curentă. Există 200 de abonați

Romtelecom, în perioada cercetării derulându-se lucrările pentru instalarea altor 180 de posturi în satul Zboiu. Potrivit registrului fiscal al Primăriei, în comună există 259 de autoturisme, 4 autocamioane în proprietate privată și o combină pentru păioase, de asemenea în proprietate privată.

Singura unitate economică mare din zonă este Stațiunea vini-viticolă, cu 50 de angajați și 70 de zilieri „permanenți”. La aceasta se mai adaugă alte 13 persoane juridice (societăți agricole, societăți comerciale, asociații familiale, societăți financiare). Societățile de asigurări și Agenția CEC nu au spațiu propriu, funcționând în locuințe private, de regulă în locuința persoanei angajate de respectiva societate.

LIDERI INFORMALI – ELITE LOCALE

În literatura dedicată dezvoltării participative, gradul scăzut de participare este explicat, în general, prin acțiunea conjugată a doi factori: încredere scăzută și localizare periferică. S-a ridicat totodată problema participării prin intermediul asocierilor informale sau dacă distanța socială dintre membrii unei comunități și instituțiile locale influențează gradul participării. În satul Zboiu am găsit o participare largă la acțiuni comunitare, în condițiile unei localizări periferice, dar a unei încrederi mari în liderii locali (informali) și a unei încrederi scăzute în liderii instituționali. Imediat după alegerile din noiembrie 2000, tinerii satului s-au strâns pentru a participa la lucrările necesare montării cablurilor destinate instalării unor posturi telefonice. „Convocarea” a făcut-o președintele grupului comunitar. Acesta este cunoscut, anterior momentului apariției facilitatorului în sat, ca unul dintre cei capabili „să strângă oameni pentru a face un lucru”. Șeful grupului, numit în continuare Domnul Marian*, a lucrat în primii ani de după decembrie 1989 la stațiunea vini-viticolă

din Comuna Greaca. După alegerile locale din 2000 a fost numit viceprimar. „Liderii informali” sunt cei care au legături „strânse” cu Capitala. Ei fac cel puțin un drum pe săptămână în București, pentru a vinde produse agro-alimentare în piețele metropolitane. Facilitatorul a găsit la începutul acțiunii nu mai puțin de 8 lideri potențiali, persoane recomandate de săteni atunci când s-a pus problema încredințării „mandatului” de coordonare a unui proiect. Majoritatea se duc periodic în Capitală sau în zone apropiate. Aceste persoane, inclusiv Domnul Marian, sunt și cele care dispun de un autoturism. Unii au părăsit satul în cursul anului trecut. Printre aceștia s-a numărat și fostul secretar al Grupului comunitar, funcție pentru care au fost organizate alegeri la nivelul grupului. Misiunea a fost încredințată Doamnei Ionela, soția trezorerului comitetului de coordonare, organism executiv al grupului comunitar.

Grupul este înregistrat cu circa 30 de membrii, de gestionarea banilor ocupându-se Comitetul de Coordonare a Proiectului (CCP), conform Hotărârii Consiliului director al FRDS, publicată în Monitorul Oficial. CCP este compus, potrivit aceluiași act normativ, din trei persoane: președinte, secretar și trezorer. Cum era de așteptat, cele trei persoane au fost alese din rândul liderilor informali.

Localizarea periferică a determinat în Zboiu o distanțare de instituțiile locale, identificate mental cu „centrul” și a creat o cultură de tipul „prin noi înșine”, cel puțin la nivel de lideri. Cei ce preiau inițiativa unei acțiuni spun însă că majoritatea oamenilor își văd de propria gospodărie, fără să le pese cum arată satul. Dar, vecinii se vizitează des, petrec împreună, își lasă gospodăria unuia pe mâna celuilalt în cazul unei absențe prelungite, iar oamenii satului discută problemele și își propun să le rezolve împreună. Așadar, putem vorbi de un nivel ridicat de încredere și asociere, fără însă o cultură comunitară ale cărei valori să fie

* Numele sunt convenționale

centrate pe „bunuri publice”. Din discuțiile neformalizate cu oameni din sat a reieșit că zboienii consideră Primăria ca fiind singura care trebuie să se ocupe de îngrijirea localității. Cum se explică atunci participarea? Un răspuns poate fi nivelul ridicat de încredere în „liderii informali”, care la nivel local îi substituie pe cei formali, mult prea îndepărtați. Așadar am avea de-a face cu o participare prin asocieri neformale. Dar nu oricum, ci prin promisiunea unui „beneficiu”. Asupra acestui aspect revin într-un alt capitol. Întorcându-ne la opțiunile sătenilor privind persoanele ce sunt îndreptățite să preia gestiunea unui proiect, se observă că „mandatul” este încredințat persoanelor percepute ca având acces la relații utile și pricepute în a gestiona resursele materiale. Încrederea este construită astfel pe valori de tipul „relații”, „afaceri”.

Modul în care s-a format grupul comunitar este relevant pentru *pattern*-ul participării în acel sat de câmpie. Prima persoană (dintre liderii potențiali) care a intrat în contact cu facilitatorul a fost domnul M. Acesta, înștiințat de posibilitatea obținerii unui grant pentru un proiect comunitar a apelat în primul rând la domnul I., după cum au declarat chiar președintele grupului comunitar și soția domnului I. Cei doi l-au antrenat și pe domnul N. (viitorul secretar al CCP) în acțiunea de inițiere a proiectului. Potrivit celor spuse de săteni, cel mai „agitat” era domnul M., care „nu a renunțat nici o clipă” la idee.

Domnul M. a căpătat legitimitate odată cu prima acțiune concretă: constituirea grupului comunitar. Legitimității i s-a adăugat autoritatea, din momentul semnării contractului de grant. Autoritatea a fost întărită prin numirea sa în funcția de viceprimar. Domnul M. a fost ales președinte al CCP, ceilalți membrii fiind, inițial, doamna M. (soția președintelui Comitetului de Coordonare) și domnul I. Apoi, doamna M. a fost înlocuită de domnul N. în funcția de secretar. După plecarea domnului N., Adunarea a ales un nou

secretar, în persoana doamnei I., soția trezorerului, Domnul Ionel, un apropiat al domnului M.. Toate persoanele trecute prin funcțiile CCP (cu excepția Domnului Marian) părăsesc frecvent comuna și se regăsesc pe „lista” liderilor potențiali.

S-a putut observa că inițierea și gestiunea proiectului a fost încredințată unor lideri informali. Ceea ce se vede mai greu din exterior este că acele trei persoane se află în aceeași rețea de relații. Din pleiada acestora, numai unul, președintele grupului comunitar, ocupă și o funcție în instituțiile locale. Liderii informali pot fi identificați cu o categorie de „elite locale”. În analiză am definit însă elitele locale la nivel de comună, iar liderii informali locali, la nivelul comunității de bază. Această diferențiere face mai vizibil clivajul dintre liderii formali, comunitatea „mare” (la nivelul localității) și comunitatea sătească. Există din acest punct de vedere trei paliere de interese: unul al liderilor formali, cu aspirații și legături ce depășesc cadrul comunei (în unele cazuri sunt exterioare), comunitatea „mare” ce încearcă să-și facă drum spre ariile urbane și comunitatea sătească, reprezentată de liderii informali locali, a cărei țintă este supraviețuirea. În acest sens, și antreprenoriatul are valențe diferite la nivel de sat (periferie) sau comună (centru).

Rămânând în cadrul strict al satului Zboiu, membrii grupului comunitar sunt mai ales tineri și cu venituri scăzute. Membrii CCP sunt fie antreprenori, fie angajați politic, au studii medii, vârste cuprinse între 32-34 ani, venituri peste media satului, dar la nivelul mediei comunității „mari”, venituri suplimentate cu ajutoare bănești periodice din partea părinților/socrilor. Au acces la câteva relații utile, unii merg frecvent în zona Capitalei, dar nu au dezvoltat legături pe linia ariilor de interes. Se poate spune că liderii „comunitari” au preluat un capital latent, creat de „distanța” dintre locuitorii satului și instituțiile locale, la care se adaugă izolarea socială a zboienilor de către

comunitatea „mare”. În Consiliul local numai un singur membru este originar din Zboiu (actualul viceprimar), iar în Primărie, un singur angajat – contabilă. Stațiunea vini-viticolă (unica unitate economică din comună) are, de asemenea, un singur angajat rezident în Zboiu. Chiar dacă oficial este refuzată ideea unei discriminări, datele și opiniile grecenilor despre zboieni arată clar tendința de izolare socială a locuitorilor din satul în cauză. La rândul lor, liderii instituționali își afirmă nemulțumirea față de modul de a fi al grecenilor. „Când am venit aici, am găsit niște oameni care îi disprețuiau pe cei cu carte. Le era frică de străini, spunând că vin să le ia pâinea dulce”, afirmă directoarea școlii generale din Greaca, originară din județul Olt. Faptul poate fi explicat, și relevant în contextul rupturii între liderii formali și comunitate, prin aceea că nici unul dintre acești lideri nu este „de-al locului”, cu excepția primarului. Directorul stațiunii este originar din Brașov, ajuns în Greaca în anii '70 prin repartitie. Medicul comunei este din București, stagiar; face naveta. Directoarea școlii a ajuns în Greaca, de asemenea, prin repartitie, în urmă cu 20 de ani. Este căsătorită cu un grecean, profesor de matematică la clasele V-VIII.

Elitele locale, definite *grosso modo* ca persoane influente prin statut sau profesie, au invariabil o impresie proastă despre cei originari din Greaca, și, la rândul lor, sunt puțin creditate de locuitorii „periferiei”. Sătenii din Zboiu au puțină încredere în medicul comunei, în paroh, chiar în primar. Mai mult, doi dintre cei trei membri ai CCP nu au încredere deloc în primar, excepție făcând președintele comitetului, care ocupă totodată funcția de viceprimar.

INSTITUȚIILE. DE LA PROIECTE LA CAPITAL POLITIC

Reprezentanții Primăriei, mai ales șeful acesteia, sunt puțin creditați de sătenii din Zboiu. Faptul că acum au „pe cineva” de-al lor la cel mai înalt nivel al administrației

locale le oferă un prilej să capete mai multă încredere într-un posibil sprijin pentru rezolvarea problemelor locale. Această imagine nu este însă tradusă într-o încredere globală. De altfel, activitatea Primăriei este evaluată de săteni mai degrabă în raport cu implicarea instituției în acțiuni ce vizează îmbunătățirea condițiilor comunitare la nivelul satului căruia aparțin. Această reprezentare este vizibilă și la nivelul membrilor grupului comunitar, cu excepția președintelui CCP. Schimbarea statutului Domnului Marian, a atras după sine reconstruirea sistemului de relații, de data aceasta și pe linie formală. Liderul Grupului comunitar apreciază că față de acum un an relația cu administrația locală s-a îmbunătățit, spre deosebire de ceilalți membri ai CCP care își mențin rezervele.

Primarul ocupă funcția neîntrerupt din 1990; este membru PDSR, partid din care, spune el, face parte încă de pe vremea când ființa FSN-ul. Electoratul din Greaca (incluzând aici și satele componente) are o orientare pregnant de stânga. Președintele CCP are calitatea de membru al PSDR pe listele căruia a candidat la ultimele alegeri locale.

Tabel 1. Structura Consiliului local în urma alegerilor din 2000

Partid	Număr consilieri
PDSR	4
PSDR	2
PD	2
PRM	1
PSM	1
PNR	1

Sătenii spun că îl votaseră pe același primar în urmă cu patru ani deoarece le-a promis că le va rezolva problema drumului de acces spre centrul comunei. Problema

nu a fost rezolvată, dar același primar este votat și în 2000. Facilitatorul FRDS a făcut primul drum în sat în noiembrie 1999. La începutul anului 2000, înainte de alegerile locale, Fondul a întreprins acțiuni de „provocare” la nivel local a inițiativei pentru o dezvoltare prin proiecte stabilite de chiar viitorii beneficiari.

După aceste evenimente, Domnul Mihai, este ales încă o dată primar, iar Domnul Marian, liderul grupului comunitar, este numit viceprimar. Sunt semne clare că acțiunea FRDS a fost convertită în capital politic. Pe de altă parte, primarul este perceput și de sătenii din Zboiu și de elitele locale ca un om „cu foarte multe relații”, reprezentare ce confirmă ipoteza construirii încrederii pe valori de tipul „relații”, „afaceri”. Altfel este greu de explicat votul acordat de fiecare dată uneia și aceleiași persoane în condițiile în care, cel puțin cei din aria „periferică” (satele Zboiu și Puțu Greci), își declară rezerva față de primar. Sistemul de relații al primarului este construit pe relația Giurgiu, reședința de județ, unde „are multe cunoștințe” și unde merge periodic.

Altfel stau lucrurile cu angajații Primăriei. Inginera, persoana care ține cadastrul, este din comuna Hotarele, cea mai apropiată localitate de Greaca. Secretara este din Greaca, dar are și un apartament în București unde locuiește. În comună rămâne ocazional. Are un fiu care a fost angajat recent la stațiunea vini-viticolă, în condițiile în care societatea este în restructurare. Agentul fiscal este din Greaca și poate fi considerat persoana ce se ocupă de partea „urâtă” a lucrurilor. Bibliotecara este de asemenea din Greaca și a fost „adusă” de primar. Contabila, originară din Zboiu, este privită ca o excepție de la regulă, în sensul că „mai sunt oameni de ispravă și pe acolo”. Primăria a părut pentru sătenii din Zboiu o lume ce nu le aparținea până nu demult.

Deși este perceput ca un om cu relații, primarul nu se poate lăuda cu prea multe „realizări”. În fapt, singura inițiativă a

Primăriei, dusă la capăt, a fost crearea unei biblioteci publice. În rest, toate proiectele locale au venit „din exterior”. Comuna Greaca se numără printre cele 18 comune selectate în 1998 pentru proiectul de introducere a apei curente, proiect finanțat de PHARE. Licitația a fost organizată de Consiliul Județean Giurgiu și a fost câștigată de o firmă (un SRL) din Ploiești. Numai că la sfârșitul anului trecut lucrările încă nu începuseră. „Deși totul a decurs normal nu înțeleg ce s-a întâmplat”, spune primarul. Primăria a mai inițiat o licitație privind elaborarea planului urbanistic general (document cerut tuturor administrațiilor locale) care a fost câștigată de un alt SRL, de data aceasta din București. Cu toate că a încheiat ultimii doi ani financiari cu un excedent bugetar, Primăria Greaca a reușit să facă o singură achiziție, un microbuz casat, inutilizabil, destinat, oficial, transportului școlărilor de gimnaziu din satele Zboiu și Puțu Greci (Zboiu Nou). De la directoarea școlii am aflat că este un cadou oferit de o firmă al cărei nume nu l-a reținut. La inițiativa Romtelecom au fost demarate lucrările pentru instalarea unor posturi telefonice în Zboiu. De asemenea, spre sfârșitul anului trecut era în curs de finalizare rețeaua de iluminat public în același sat.

Analiza bugetului evidențiază faptul că majoritatea veniturilor realizate (90%) reprezintă taxe și impozite percepute populației, precum și cote defalcate din impozitele pe salarii. La capitolul cheltuieli, cea mai mare parte (72%) este alocată regiei și salariilor angajaților Primăriei. Excedentul a fost în anul 1999 de 80,4 milioane lei, în condițiile neîncasării tuturor veniturilor. Singurul debitor este stațiunea vini-viticolă care datorează Primăriei peste 500 milioane lei, veniturile bugetare în cursul anului 1999 atingând 778,8 milioane lei. Încasarea acestor datorii plus banii neutilizați ar fi permis acoperirea a cel puțin jumătate din costul modernizării drumului dintre Zboiu și Greaca.

Tabel 2. Bugetul comunei Greaca pe anul 1999

Venituri realizate în 1999	778.780.000 lei	100%
- impozit pe clădiri pers. fizice	74.227.000 lei	9,5%
- impozit pe venit liber profesioniști	7.418.000 lei	1,0%
- taxe mijloace transport pers. fizice	31.571.000 lei	4,0%
- impozit pe venit pers. fizice nesalariate	5.052.000 lei	0,6%
- impozit pe terenuri pers. fizice	68.578.000 lei	8,8%
- alte impozite și taxe de la populație	13.521.000 lei	1,7%
- taxe pentru folosirea terenuri prop. stat	263.000 lei	
- impozit pe clădiri persoane juridice	33.171.000 lei	4,3%
- impozit pe terenuri persoane juridice	2.548.000 lei	0,3%
- taxe mijloace transport pers. juridice	5.528.000 lei	0,7%
- alte încasări din impozite directe (chirii)	1.824.000 lei	0,2%
- taxe timbru (adeverințe emise de Prim.)	1.384.000 lei	0,2%
- taxe eliberări permise auto	5.687.000 lei	0,8%
- cote defalcate din impozit salarii	132.346.000 lei	17,0%
- <i>idem</i> (de la Consiliul Județean)	372.369.000 lei	47,8%
- alte venituri	23.293.000 lei	3,0%
Cheltuieli realizate în 1999	698.358.000 lei	100%
- Primărie	505.491.000 lei	72,4%
- din care cu <i>personalul</i>	356.244.000 lei	51%
- învățământ (material didactic, regie)	54.356.000 lei	7,8%
- bibliotecă (99% cu personalul-1 angajat)	32.970.000 lei	4,7%
- iluminat public (numai centrul comunei)	18.946.000 lei	2,7%
- circ. sanitar-veterinară (acum privată)	77.556.000 lei	11,1%
- reparații drumuri	620.000 lei	-
- alte cheltuieli	8.419.000 lei	1,2%
Creanțe (sume nerecuperate)	500.000.000 lei	
Excedent	80.422.000 lei	

Sursa: Primăria Comunei Greaca

Notă: pe primele 10 luni ale anului 2000, excedentul s-a apropiat de 150 mil. lei.

Directorul stațiunii recunoaște această datorie, dar afirmă că este foarte mică în raport cu datoriile totale ale societății, ce se cifrează la 10 miliarde lei.

Interesant este că în ciuda majorării semnificative a veniturilor, în numai 10 luni, nu s-au făcut investiții comunitare. Încasă-

riile au crescut față de întregul an 1999 cu 11,7% ca urmare a eliminării unor capitole de cheltuieli, precum circumscripția sanitar-veterinară, și virării a aproape 300 milioane lei de la Direcția Generală a Finanțelor Publice Giurgiu pentru echilibrarea bugetului. Totuși, cheltuielile au

crescut cu 3,3%, dar pe aceeași parte administrativă. În bilanțul contabil figurează o sumă importantă la cheltuieli cu învățământul: 54 milioane lei în 1999 și 49 milioane în 2000 (până la 31 octombrie). Cu toate acestea, directoarea școlii se plânge că nu are material didactic, sarcină ce ține de Primărie. Mai mult, este convinsă că nu sunt bani. „Bugetele locale sunt foarte slabe”, explică șeful respectivei instituții de învățământ. În schimb, cheltuielile cu biblioteca, care are un singur angajat iar costurile „colaterale” au fost zero în cursul anului trecut, prin mutarea ei în incinta Primăriei și blocarea temporară a achiziției de carte, a crescut de la 2.700.000 lunar în 1999 la 3.700.000 lunar în 2000. Cheltuielile cu iluminatul public au scăzut, în condițiile menținerii serviciului în aceiași parametri și majorării prețului la energia electrică, de la 1.600.000 lunar în 1999 la 1.100.000 lunar în 2000. Apare însă un capitol în plus, cerut de evenimente: cheltuieli pentru organizarea alegerilor locale: 58,3 milioane lei pentru trei circumscripții de votare, adică 19,4 milioane lei fiecărei circumscripții! În concluzie, potențialul financiar al administrației (disponibil pentru investiții comunitare) s-ar putea apropia de 700 milioane lei (circa 28.000 USD la nivelul lunii noiembrie 2000).

Ruptura instituției (lideri formali) – comunitate apare și în cazul școlii. Un posibil „mandatar”, învățătorul din Zboiu este rezident în Greaca. Interesele sale sunt legate de aria centrală și nu întrevide multe oportunități de îmbunătățire a situației existente. În Zboiu funcționează o școală cu clase I – IV și o grădiniță. În Puțu Greci există, de asemenea, o școală cu clase I – IV și o grădiniță, învățătorul îndeplinind însă și rolul de educator. La „centru”, relațiile construite nu interferează cu administrația locală. Soțul directoarei este profesor la gimnaziul din comună, iar fiica, învățătoare la școala din Greaca. Marile probleme acuzate de Doamna Elena, sunt lipsa profesorilor de limbi străine și

materialele didactice. Cele mai multe cazuri de abandon școlar sunt din Zboiu, fapt explicat de Doamna Elena., directoarea școlii, prin accesul dificil spre centrul comunei; imposibil pe timp de iarnă - satul Zboiu se află la ceva mai mult de 2 Km față de șoseaua principală. Pe de altă parte, copiii din Zboiu care continuă să se prezinte la orele de clasă au cele mai slabe rezultate.

Directoarea școlii organizează 7 adunări pe an cu ocazia sărbătorilor, precum și la începutul și la sfârșitul fiecărui an școlar. În cursul anului 2000 a reușit să organizeze și două excursii de care au beneficiat „elevii cei mai buni”. Șansele de promovare școlară par să scadă o dată cu localizarea, nu atât în zonă periferică (în care este cuprins și satul Puțu Greci, la fel de izolat), cât în satul Zboiu. Din 228 de copii înscriși în cele trei școli ale comunei, în anul 2000 au fost înregistrate 3 abandonuri. Un caz în Greaca, două în Zboiu. „Este primul an în care un copil din Greaca abandonează școala. Până acum am avut probleme numai cu cei din Zboiu”, arată directoarea școlii. Izolarea socială în relația cu această instituție merge și pe linia instructorilor. Nici unul dintre educatori, învățători sau profesori nu este originar din sat sau rezident. Izolarea de care aminteam nu ține însă de o discriminare culturală, ci este mai degrabă un rezultat al asocierii unei reprezentări la nivelul comunității „mari” cu performanțele reale ale celor marginalizați.

Lucrurile par distanțate și la nivel inter-instituțional. Singurele legături ale școlii cu Primăria privesc exclusiv asigurarea întreținerii clădirii. Practic, Primăria asigură numai lemnele pentru încălzirea claselor. Doamna Elena se declară total nemulțumită de sumele alocate de administrația locală.

„Performanțele academice” ale școlii din Greaca sunt extrem de scăzute. Numai unul din patru elevi ce studiază la gimnaziul din comună ajunge la liceu. În anul 2000, au absolvit opt clase 25 de elevi din care 19 s-au prezentat la examenul de Capaci-

tate. Au promovat acest examen 17 elevi, 7 fiind admiși la liceu, iar 10 urmând drumul Olteniței la școala profesională.

În ceea ce privește serviciile publice, situația, în termeni de rețele de relații ale liderilor formali, diferă. Soția primarului, de pildă, este una dintre cele două asistente medicale angajate la dispensarul comunei. Medicul își urmează stagiul obligatoriu și nu pare interesat de problemele comunității. În schimb, Greaca se poate lăuda că are doi medici stomatologi. Unul locuiește în București, dar vine zilnic în comună; celălalt este din comuna învecinată Hotarele unde are un cabinet particular; cu toate acestea face două drumuri pe săptămână în Greaca.

La inițiativa primarului, a fost înființată biblioteca publică cu un fond de carte oferit de Biblioteca Județeană Giurgiu. Au fost aduse circa 9.000 de volume, dar achizițiile ulterioare se apropie de zero. În perioada ianuarie – octombrie 2000 au fost înscrși 101 cititori (frecvență înscrieri, nu cititori fizici). Biblioteca servește mai ales elevilor: din cele 101 înscrieri pentru lectură, 2 au fost făcute de persoane cu studii medii (muncitori), 4 – persoane cu studii superioare, 92 – elevi, 3 – șomeri. Cu numai o zi înaintea interviului, călcaseră pragul bibliotecii 3 persoane din care 2 elevi. Deși are un spațiu adecvat, nu există dotările necesare lecturii la sală, fapt ce determină ca modul de lucru să fie pe sistem împrumut. Mutarea bibliotecii în incinta Primăriei nu a îmbunătățit condițiile, dar, justifică primarul, „a redus costurile”. Am aflat că biblioteca funcționa într-o încăpăre din Căminul cultural, clădire ce aparține tot administrației locale.

ANTREPRENORII, MEDIUL DE AFACERI LOCAL

Vânzarea legumelor și a căpșunilor îi ajută pe greceni să obțină uneori venituri consistente. Pentru a valorifica cultura pământului în metropolă nu îți trebuie o firmă. Oamenii își duc produsele cu mașina

personală și plătesc cu ziua o tarabă în piață. Este ușor de dedus că această activitate revine unui număr relativ redus de săteni. Ei sunt tineri (în jur de 30 de ani), nu își găsesc un loc de muncă potrivit pregătirii lor, dar dispun de autoturism (propriu sau al părinților/rudelor foarte apropiate), iar în unele cazuri de telefon mobil. Unii au chiar buletin de București, dar continuă să locuiască în sat, negăsindu-și loc în aria metropolitană. Alții, din centrul comunei, nici nu se mai consideră greceni, ci bucureșteni; cazul secretarei de la Primărie. Cei ce își pot permite să ajungă în piețele Capitalei fac mici servicii celor rămași, în sensul că o dată cu marfa lor preiau și o parte din marfa altora. Singura afacere locală „promovată” este, ca mai peste tot în satele românești, aceea de a deschide un bufet sau un magazin. Am inventariat, cu ajutorul agentului fiscal, 6 SRL și 4 asociații familiale, pe întreaga arie a comunei, toate ținând câte un spațiu comercial. În Zboiu sunt două bufete-magazin în care oamenii se strâng pentru o bere și o vorbă despre lume. Unul dintre bufete aparține Domnului Ionel, trezorierul Comitetului de Coordinare a Proiectului. Soția acestuia, de puțin timp secretar al CCP, se ocupă de treburile curente întrucât Domnul Ionel face naveta la Giurgiu pentru a urma cursurile unui colegiu. Principala sursă de venit rămâne însă rodul pământului. Circa 73% din totalul de teren arabil aferent comunei se află la gospodăria (1.544 ha) fragmentat în câteva mii de parcele. Datele au fost obținute cu ajutorul inginerului agronom, din opisul de cadastru. O gospodărie deține în medie 1,2 ha, divizat în parcele mai mici, risipite. Frecvența cea mai mare o au însă persoanele ce dispun de 2 ha. Două familii au în posesie câte 10 ha. Unul dintre cei doi proprietari este directorul stațiunii vitivitice, care a cumpărat pământul după alegerile din 1996.

În aria comunei sunt cuprinse 2.823 ha de teren agricol, din care 74,7% reprezintă teren arabil, 19,5% – vii și pepiniere viticole, 4% – pășuni, iar 1,8% – livezi.

Tabel 3. Structura terenului agricol pe tipuri de exploatații (nov. 2000)

Proprietate sau în exploatare	Procent
Total teren agricol	100,0%
Gospodării	54,0%
Societăți agricole	11,0%
Stațiuni vini-viticolă	21,4%
Primărie	13,6%

Sursa: Primăria Comunei Greaca

Întreaga suprafață de teren viticol, cât și cea de livezi aparțin stațiunii. Din această cauză, resursele de venit agricol sunt distribuite pe categorii exclusive: struguri și vin – stațiunea, legume și cereale – gospodăriile comunei. Modul de structurare a suprafețelor în funcție de proprietate a generat și o altă problemă. Suprafața aflată în exploatarea stațiunii este compactă, în timp ce terenurile în proprietatea gospodăriilor sunt fragmentate, în consecință greu de exploatat. Unii proprietari au preferat să ofere în arendă terenurile deținute. La finele anului 2000 existau 150 de contracte de arendă cu două societăți agricole (AGRI-TAL și PETRORIN) pentru o suprafață totală de 314 ha. Oamenii își mai lucrează pământul și „la mica înțelegere”, punând împreună banii necesari lucrărilor agricole, atunci când parcelele pe care le au se învecinează. O parte din terenul arabil este exploatat de Primărie.

Inputurile agricole sunt procurate în cazul administrației locale de la AGROSEM Băneasa de Giurgiu. Grecenii achiziționează semințele și îngrășămintele „cum pot, de la diverși particulari”, după cum s-a exprimat inginerul agronom. Lucrările sunt făcute, în toate cazurile, de locuitorii comunei care au în proprietate tractoare sau chiar combine. *Outputurile* sunt valorificate pe piețele bucureștene. Primăria, însă, vinde toată producția către societatea COMCE-REAL Giurgiu, unde este vândută și

producția obținută de cele două gospodării care au în proprietate câte zece hectare. Stațiunea vini-viticolă dispune de parc de utilaje propriu. Conform celor declarate de directorul general al stațiunii, strugurii sunt duși în Capitală, în timp ce vinul este valorificat în comună. Oamenii spun că stațiunea nu mai are magazin de desfacere.

Potrivit registrelor Primăriei, în comună sunt 62 de tractoare la persoane fizice, din care 50 de 65 CP. Un număr de 10 tractoare este în proprietatea unor persoane din Zboiu. Tot în acest sat este localizat și unul din cele 4 autocamioane aflate în proprietate privată în comuna Greaca. Pentru lucrările agricole, proprietarii de tractoare cer 1.100.000 – 1.200.000 lei/ha și „nu sărăcesc”, după cum spun localnicii. Comenzi vin chiar din partea Primăriei care nu dispune de un parc de utilaje propriu sau de unul mai apropiat. Primarul afirmă că administrația locală nu câștigă nimic din cele aproape 300 de ha de teren arabil pe care le exploatează deoarece banii obținuți abia acoperă cheltuielile. Cu toate că sunt recunoscute, de către un oficial, cheltuielile și veniturile Primăriei din exploatarea unor terenuri agricole nu sunt înregistrate în contabilitate. Comuna dispunea în decembrie 1989 de 30 de tractoare ce se aflau în patrimoniul fostului SMA. Aceste tractoare „au fost vândute încă din 1990”, fapt pomenit de primar. Șeful administrației locale nu a știut să spună cine a vândut și cui au fost vândute acele tractoare. Localnicii nu par a ști nici ei prea multe. O altă pierdere de ceață s-a lăsat peste fostul CAP. După destrămarea cooperativei infrastructura (grajdurile și clădirile aferente) au fost cumpărate de o firmă mixtă româno-italiană, ROVOCON SRL. „Investitorul” nu a adus însă nici o schimbare peisajului, retrăgându-se, de altfel, din „afacere”, în 1999. Inginerul agronom (originar din Hotarele) care a lucrat înainte de decembrie '89 la cooperativa din comună apreciază că CAP Greaca rivaliza cu IAS Prundu, o altă comună învecinată. Deși astăzi „centrul” zonei pare a fi comuna Hotarele, situată la

10 km de localitatea de referință, acolo funcționând un liceu și chiar cabinete medicale private, în perioada trecută „centrul” economic al zonei era comuna Greaca. Stațiunea vini-viticolă aduna sute de angajați din comunele învecinate, capacitate pe care nu o atingeau nici pe departe IAS Prundu (cca 11 km distanță față de localitatea de referință).

Liderul de necontestat pe linie „economică” este directorul general al stațiunii vini-viticole. Pentru localnici, stațiunea este deja o lume închisă. S-a creat imaginea unei societăți falimentare, fără nici o perspectivă. Un drum făcut la stațiune a dezvăluit multe necunoscute. Chiar dacă societatea este percepută a fi în paragină, șeful ei este văzut ca fiind un personaj care „a dat lovitură”. Atât oamenii obișnuiți, cât și primarul spun despre directorul general al stațiunii că s-a „descurcat” foarte bine. După alegerile din 1996 a reușit să cumpere 10 ha de teren arabil, iar acum, se vorbește că „își face vilă în Hotarele”. Alții spun că a beneficiat de susținere politică. „Puterea” șefului stațiunii este încă mare, fiind singura persoană care poate decide asupra unei angajări pe un post onorabil a celor din comună. Teoretic, societatea este falimentară de zece ani. Dar de tot atâta timp rămâne în picioare.

Stațiunea vini-viticolă a fost înființată în 1959 pe domeniile unui maior regal. Din 1977 a fost profilată pe struguri de masă, având în exploatare la acea vreme 1.400 ha. O reorganizare administrativă a zonei a „luat” stațiunii 200 de ha, acestea fiind trecute în aria comunei Prundu. Directorul general spune că mai are încă în exploatare 1.200 ha, deși la Primărie figurează cu circa 600 ha. „Aproape 400 de ha reprezintă domeniu public al statului, iar restul domeniu privat”, afirmă directorul stațiunii. Chestiunea terenurilor este neclară deoarece la finele anului încă se mai lucra la aplicarea Legii 1/2000 privind fondul funciar. Sătenii băteau drumul spre Primărie pentru lămuriri, iar marii actori, precum stațiunea, încercau să profite de situația confuză. Administrația locală înregistra reîmpropri-

etări, dar, se pare, că nu toți știau să „intre în posesia terenurilor”. În ciuda aparențelor, stațiunea este o mare afacere și se dovedește a fi printre puținele, dacă nu chiar singura sursă potențială de venit a comunei. Cel mai mare avantaj al stațiunii este că prin statut are o situație incertă. Aceasta este tutelată de Academia Agricolă și Silvică București, dar are o autonomie sporită: cu alte cuvinte, o posibilă „mină de aur” ce nu poate fi privatizată, având statutul de stațiune de cercetări, stațiune care este, însă, generatoare de profit. Ambiguitatea favorizează în mod evident conducerea societății care are mână liberă pe un patrimoniu al nimănui. Directorul general spune că a înregistrat în 1999 o cifră de afaceri de 7,8 miliarde lei, dar pierderi de 12 miliarde lei. Nu am văzut bilanțul contabil, dar sunt convins că datele sunt supradimensionate. Cifra ar putea fi reală la nivel de „afaceri” nedecarate.

Stațiunea are capacitatea tehnică de a realiza băuturi spirtoase naturale (derivate din vin), care pe piața neagră produc venituri uriașe. Stațiunea are în prezent numai 49 de angajați, dar acoperă necesarul de forță de muncă pentru lucrările viticole cu zilieri: 200 zilieri primăvara, 400 – toamna, 70 – în restul anului. Remarcabil este că acei 70 de „zilieri” permanenți sunt veniți din județe transilvane. Chiar la intrarea în comună, societatea are un punct de lucru, numit local „Vinalcool”. „Nucleul” angajaților este compus din persoane rezidente în Greaca și Puțu Greci, sat în care locuiește directorul general. Din totalul salariaților, 33 sunt din Greaca, 7 din Puțu Greci, 4 din Hotarele, câte 2 din Prundu și Căscioarele (o comună apropiată care aparține județului Călărași) și 1 din Zboiu. Contabila societății este soția șefului societății. Stațiunea se autofinanțează dat fiind faptul că nu este încadrată nici unei autorități. Directorul general spera să o includă pe lista unui proiect cu finanțare guvernamentală de reabilitare a unor stațiuni de cercetare.

Potențialul financiar al comunei este

dovedit de existența unei filiale CEC și a două societăți de asigurări. Aspectul ei și modul de viață aduc cu comunele situate la marginea Capitalei. Influența metropolitană este fără îndoială extrem de puternică chiar dacă Bucureștiul se află la o distanță mai mare decât reședința de județ (50 de km față de 30 km). Legăturile cu Capitala sunt mult mai strânse. Pe ruta Giurgiu – Oltenița circulă un singur autobuz care face două curse pe zi. Pe relația cu Bucureștiul însă sunt nu mai puțin de cinci curse zilnice.

REȚELE DE CAPITAL SOCIAL, ANTREPRENORI ȘI INSTITUȚII

„Modelele” de antreprenori găsite în Greaca se încadrează într-o tipologie deja consacrată. Pot fi lesne observați „antreprenorii de rețea” (Lăzăroiu, 1999), „negustorii” și „antreprenorii agricoli”, cu o deosebire de nuanță însă. Antreprenorii de rețea nu sunt în acest caz personaje care au avut avantajul unei poziții bune la momentul startului spre reconstrucția relațiilor de tip economic, ci oameni ce au câștigat poziții cheie imediat după decembrie 1989. În această categorie ar putea fi inclus și primarul care s-a dovedit a fi un gestionar neclintit al resurselor administrației locale în sensul unor interese multiple. La nivelul satului Zboiu pot fi localizați exclusiv antreprenori agricoli, ce au pe mâini și „comerțul” local, ca o afacere suplimentară. La nivel comunitar, comuna Greaca nu face excepție de la „regula” satului românesc. Rețelele sociale sunt bazate pe relații de rudenie, iar vecinătățile funcționează ca rețele de sprijin (Lăzăroiu, 1999). Dacă în cazul oamenilor obișnuiți aceste rețele sunt construite pentru a supraviețui, în cazul liderilor, fie ei formali sau informali sunt dezvoltate rețele menite să asigure sustenabilitatea acțiunilor cu impact public în jurul unor interese mai restrânse. Directorul general al stațiunii vini-viticole, de pildă, și-a angajat soția pe funcția de contabil la aceeași societate. Soția parohului predă religia la școală. Fiul secretarei de la Primărie este angajat la stațiunea vini-viticola în

condițiile în care timp de mai multe luni nu au fost plătite salariile angajaților existenți.

Instituțiile devin punți de acces spre mediul antreprenorial. Relația este inversă dacă privim spre grupul comunitar. Pe de altă parte, accesul în mediul instituțional este cumva condiționat de anumite „servicii”. Actualul viceprimar, de pildă, a oferit „capital politic” prin „reușita” unei aprobări. Deși era exterioară sistemului formal, rețeaua socială în care este prins liderul comunitar interferează acum cu instituțiile. La rândul lui, a primit binefacerile unei funcții de decizie, circuitul de schimb fiind închis. Mulți antreprenori agricoli sau „negustori” depind de comenzile sau aprobările Primăriei. Și la acest nivel se produce un schimb prin care se dezvoltă rețele de capital social centrate pe profit, fie el de ordin social sau economic, nu pe subzistență.

Cultura comunitară, ce pare a fi îndreptată spre valori de tipul „relații”, „afaceri”, întreține acest model de acțiune. În plus, drumul spre o astfel de manifestare este netezit de dezinteresul localnicilor pentru situația comunei. Mulți speră la reușita unei stabiliri în arii urbane, alții nici măcar nu se mai consideră de-ai locului. Rețelele informale, naturale, tind să le acopere pe cele formale, în cazul liderilor.

Am văzut că sfera de interes a elitelor locale este de multe ori exterioară cadrului. Cele mai multe personaje influente nu sunt originare din Greaca sau Zboiu, dacă ne referim numai la sat. Învățătoarea de la școala din sat locuiește în centrul comunei, parohul slujește la două biserici (în Zboiu și Puțu Greci) și nu locuiește în Zboiu, medicul comunei este din București. În spate rămân antreprenorii atunci când este refuzat „mandatul” unui funcționar al administrației locale.

CINE SUNT LIDERII GRUPULUI COMUNITAR?

Președintele CCP este angajat politic, ales viceprimar de Consiliul local după acțiunea de facilitare întreprinsă de FRDS.

Se declară destul de mulțumit de felul în care trăiește și consideră că viața este la fel cu cea de acum un an. Se încadrează în modelul cunoscut de rețele sociale, dar crede că „trebuie să fii prudent în relațiile cu ceilalți oameni, chiar și cu cei din sat”. Este membru fondator al unei asociații sportive. Apreciază că oamenilor nu le pasă cum arată satul și și-a exprimat convingerea că Primăria nu este singura care trebuie să se ocupe cu îngrijirea localității. Deși nu crede că în viață omul trebuie să se călăuzească după obișnuință, consideră că „este mai bun un loc de muncă prost plătit, dar sigur”. Afirmă că reprezentanții Primăriei au contribuit în mare măsură la succesul proiectului și recunoaște că fără FRDS, proiectul nu s-ar fi realizat. Este în vârstă de 35 de ani, are studii medii, ultimul loc de muncă a fost stațiunea vini-viticolă, este căsătorit și are un copil. Dispune de un autoturism proprietate personală, iar locuința sa, de care este mulțumit, are dotările standard mediului rural. Consideră că următorul pas ce trebuie făcut este realizarea unui centru de profit. Se gândește că iazul (o buclă făcută de râul Zboiu) poate fi populat cu pește care să fie valorificat apoi pe piețele bucureștene. Se mai gândește la o microfabrică de pâine care să deservească centrul comunei și satele învecinate.

Secretarul CCP, soția trezorerului, are 32 de ani, studii medii și este nemulțumită că nu își găsește un loc de muncă pentru calificarea ei. Nu este mulțumită de felul în care trăiește și consideră că viața este mult mai proastă comparativ cu cea de acum un an. Se declară indiferentă față de activitatea Primăriei, nu are încredere deloc în primar, dar se arată mulțumită de relațiile din sat. „Suntem puțini, ne cunoaștem de multă vreme și ne ajutăm cu ce putem”. Și-a afirmat încrederea în oamenii din sat și în preot. Are buletin de București, dar a rămas în sat pentru că în Capitală nu are casă și nici posibilitatea de a se angaja. În schimb, merge frecvent în piețele agro-alimentare metropolitane pentru a vinde legumele obținute pe pământul pe care îl are în

proprietate. Este convinsă că următorul proiect trebuie să fie orientat către ceva care să aducă profit. Se gândește la o ciupercărie, produsele urmând să fie vândute în București. „Am putea crea ciupercăria în grajdurile fostului CAP, care oricum nu sunt folosite de nimeni”. Nu este deloc mulțumită de banii pe care îi are afirmând că venitul ei lunar este de 600.000 lei. „Mă mai ajută părinții care o duc mai bine...sunt pensionari”. Spune că familia primește lunar de la părinții ambilor soți 1.000.000 de lei pentru acoperirea cheltuielilor. „Soțul face naveta la Giurgiu și, vă dați seama, este greu pentru noi; sunt cheltuieli mari”.

Trezorerul este proprietarul unuia dintre cele două bufete din sat. Se duce zilnic la Giurgiu unde urmează cursurile unui colegiu. Are autoturism proprietate personală și telefon mobil. În momentul colectării datelor din teren, acesta nu se afla în comună.

Președintele CCP este singura persoană capabilă să strângă un grup mai mare de 20 de săteni pentru o acțiune în interesul comunității. Se pune întrebarea dacă dincolo de rețelele sociale construite la nivel comun, acționează alți factori, mai puternici.

RECURS LA TEORIA ACȚIUNII COLECTIVE

Modul asociativ vine să substituie solidaritatea comunitară în declin ca o compensație a fenomenelor de anomie datorate migrației din mediul rural (Badie, Hermet, 1990). Ruperea canalelor tradiționale de expresie (în cadrul comunităților naturale de apartenență – familie, sat, trib, clan) favorizată de dezvoltarea urbană și industrială a determinat punerea în mișcare a unui „resort asociativ” prin regruparea indivizilor după interesele lor de natură socio-economică. În societățile în curs de dezvoltare forma asociativă sau „colectivizarea” după interese se resimte numai în mediul urban. Tendința în țările puternic industrializate este de instituționalizare a intereselor. „Expresia instituțională are ca

sursă diviziunea socială tot mai accentuată care favorizează emanciparea unei mișcări asociative și formarea unui regim democratic care preia funcțiile unei competiții democratice” (Badie și Hermet, 1990, 329).

Asocierea este una dintre valorile ce compun așa-numitul capital social. În literatura franceză, Yves Meny pune constituirea grupurilor pe seama unei imperfecțiuni a sistemului democratic clasic, în care avem doi și numai doi actori: individul și puterea. „Formarea grupurilor este un fenomen comun tuturor societăților deoarece în nici o parte relația atomizată între individ și putere nu se realizează pe deplin. De la grup familial mai mult sau mai puțin lărgit la trib sau grup etnic, de la grup informal la organizația puternic structurată, varietatea și diversitatea modurilor de reunire și interacțiune a indivizilor sunt nenumărate.” (Meny, 1998, 121). Așadar, câmpul real al grupurilor de orice fel este extrem de eterogen, iar ceea ce leagă oamenii în diferite tipuri de asociere, spun teoreticienii clasici ai acțiunii colective, este un numitor comun definit fie ca interes, fie ca o cauză morală.

Din perspectiva teoriei acțiunii colective, grupul comunitar îndeplinește toate condițiile specifice grupurilor de interes. David B. Truman definește, într-o manieră behavioristă, grupul de interes ca fiind „un ansamblu de indivizi care pe baza impulsivității unui interes comun exprimă revendicări, emite pretenții sau susține pozițiile altor actori ai vieții sociale” (cf. Jacques-A. Basso, 1983, 10). Grupul comunitar este unul organizat (înregistrat ca persoană juridică), susține anumite interese (comune) și poate prelua în viitor funcția „presiunii” asupra administrației locale pentru provocarea intereselor pe care le reprezintă. Mancur Olson consideră că simpla existență a unui interes comun nu este suficientă pentru ca un grup să se organizeze. Autorul american explică participarea la un grup funcțional prin faptul că organizațiile oferă pe lângă „bunuri colective” (beneficii pe

care le obțin toți laolaltă) și „bunuri individuale” (beneficii resimțite la nivel individual). De exemplu, în cazul sindicatelor un bun colectiv este ameliorarea condițiilor de muncă, iar bunul individual ar fi o garanție pentru membru din partea sindicatului asistenței juridice în cazul accidentelor de muncă. De asigurarea bunurilor individuale depinde forța adeziunii la o organizație, dat fiind faptul că un grup asociativ nu dispune de instrumente coercitive. Întreaga teorie face abstracție de elementul cultural. O analiză a culturii comunitare ar completa cu succes tabloul prin care este descrisă participarea. Totuși, cred că este utilă recuperarea elementelor din teorie ce s-au verificat.

Dacă ne menținem în limitele considerațiilor autorilor clasici privind acțiunea colectivă și căutăm un răspuns în legătură cu funcționalitatea grupului comunitar atunci ar trebui să găsim, alături de garanția obținerii unui „bun colectiv”, precum aprobarea unui grant pentru un proiect de infrastructură, și promisiunea unui „bun individual”. Din punct de vedere statutar, grupul comunitar nu oferă astfel de bunuri. Totuși, „bunurile individuale” se regăsesc, într-un fel sau altul. Acțiunea comună a tinerilor satului pentru realizarea unui șant necesar montării unor cabluri destinate instalării posturilor telefonice își găsește și o motivație personală. Cei care au participat la acțiune urmau să beneficieze de un post telefonic. În schimb, oamenii s-ar aduna pentru renovarea școlii? Oamenii spun că au contribuit la realizarea unor dependențe ale școlii, dar clădirea este foarte veche, fiind necesare lucrări de consolidare. Liderii grupului comunitar nu au pus pe lista priorităților școala sau biserica, ci deschiderea unei afaceri locale. La pavarea drumului de acces spre centrul comunei, participarea, prin contribuții bănești, cu intenția de a oferi propriile brațe pentru munca fizică cerută, a fost posibilă. Fenomenul este explicat de teoria clasică prin existența unui beneficiu resimțit la nivel individual. Acest beneficiu îl cons-

tituie facilitarea accesului spre comună. Unii au automobile a căror întreținere costă foarte mult, alții nu mai întâmpină greutăți atunci când copiii tocmai au promovat în clasa a V-a. În fine, toată lumea poate ajunge mai ușor în comună de unde se pot procura medicamente, unde există un dispensar sau de unde pot lua autobuzul spre Giurgiu, Oltenița ori București. Facilitatorul a identificat în urma discuțiilor cu localnicii trei mari probleme pe care oamenii locului le-au acuzat în ordinea următoare: drumul, telefonul, iluminatul public. Toate cele trei probleme erau în curs de soluționare spre sfârșitul anului trecut. Liderii comunitari sunt hotărâți ca următorul pas să-l facă în direcția unor investiții care să aducă profit. Atunci când i-am întrebat cum văd realizarea acestor obiective s-au declarat convinși că se vor găsi bani (având ca referință realitatea aprobării grantului). De asemenea, percepeau această acțiune independentă de Primărie. Motivația lor declarată este nevoia creării unor centre locale de profit. Cine va prelua „mandatul” realizării acestui deziderat? O dată cu stabilirea noilor obiective, grupul comunitar ar putea deveni un clasic „grup de presiune” ce reprezintă interese economice pe care le va promova în raport cu administrația locală.

O ANALIZĂ SISTEMICĂ A GRUPULUI COMUNITAR

Posibila evoluție a grupului comunitar trimite la literatura clasică privind grupurile de interese. Un model de analiză a acestor forme de asociere este propus în manieră structural-funcționalistă de Mancur Olson. Aici am coroborat considerațiile lui Olson cu modelul cibernetic de analiză politică al lui David Easton. Potrivit acestei perspective, grupul de interes este o interfață între comunitatea ale cărei interese le susține și Putere. Încadrarea sistemică a acestei organizații presupune următorii termeni: interesele comune ale sătenilor, organizația,

administrația locală. În cazul Zboiu, liderul comunitar ocupă și o poziție înaltă în administrație.

Grupul comunitar trebuie să îndeplinească o funcție de conversie a nevoilor și să le pună pe agenda responsabililor. Rolul administrației poate fi jucat în anumite circumstanțe de FRDS. De altfel, analiza trebuie făcută în primul rând în raport cu Fondul deoarece grupul a fost creat pentru promovarea unor proiecte ce răspund unor nevoi comunitare, proiecte ce sunt finanțate de FRDS. Grupul comunitar nu este un grup de presiune, întrucât nu are putere de negociere, ca în cazul sindicatelor, și nu exercită presiuni asupra unei administrații. Dimpotrivă, oamenii au fost învățați să se organizeze pentru a-și susține interesele. Așadar, presiunea este convertită în promovare, iar grupul comunitar se menține în categoria grupurilor de interes. Ceea ce contează mai departe este măsura în care intermediarul reușește să răspundă intereselor celor pe care le reprezintă. Analiza eficienței sau coruperii organizației presupune compararea priorităților stabilite cu prioritățile locale efective. În comunitățile mici este de așteptat ca ierarhia nevoilor să fie stabilită printr-un larg consens. Totuși, s-a văzut că nici acolo lucrurile nu scapă obiectivelor politice. Mai mult, intermediarii tind să se specializeze și pot încerca câștigarea unei puteri de decizie sporite. Grupul comunitar este o structură de input în raport cu FRDS și o structură de output în raport cu comunitatea. Să nu uităm că nu toți locuitorii satului s-au înscris în grupul comunitar, iar cei mai mulți dintre participanți sunt tineri, cu aspirații ce depășesc cadrul comunei și care au, în unele cazuri, calități de antreprenor. Tipul de relații lider – sat este determinat și de cultura comunitară. Avem deci de-a face cu o serie de factori ce intervin la un moment dat pe traseul promovării unui interes, de la identificarea până la exprimarea lui. Perspectiva structuralistă a pus problema canalizării exigențelor (cererilor) utilizând terme-

nul de „organizare a intereselor”. Reglarea fluxului de exigențe presupune două aspecte: *reglare structurală și reglare culturală*. Prima face apel la conceptele de *intermediar și cale de acces*. Marea problemă a organizării (reglării structurale) este menținerea pluralității intereselor într-un cadru comun pentru a evita slăbirea organismului reprezentativ. Reglarea culturală este realizată prin *valori, norme, cutume*. La acest nivel se manifestă inhibiția culturală care limitează atât conținutul cererilor, cât și modul lor de formulare.

Accesul la resurse este esențial. Grupul comunitar are șansa de a evita Primăria și de a utiliza exclusiv niște fonduri. Faptul a fost, probabil, perceput de administrațiile locale ca o posibilă cale de acces spre alte resurse. Din acest unghi de vedere, numirea liderului comunitar într-o funcție executivă este justificată altfel.

Primarul nu a ezitat să exprime unele „disfuncționalități” pe care le vede în relația cu FRDS. „Partea proastă a lucrurilor este că niciodată nu putem fi siguri că proiectul nostru va fi aprobat”. Afirmările trădează intenția politică în susținerea acțiunilor grupului.

DIN NOU DESPRE PARTICIPARE

Recuperarea distincției „beneficii colective” – „beneficii individuale” a permis identificarea unui model al participării în satul Zboiu. Oamenii au o mai mare deschidere spre acțiuni ce asigură și beneficii ce se resimt la nivel individual. Pe de altă parte, ei nu se adună decât la semnalele actualului lider comunitar în care au încredere deplină. Pe ce baze a fost construită această încredere este o altă problemă la care răspunsul este oferit în parte de valorile ce par să conteze în reprezentările oamenilor locului. Răspunderea acțiunilor a fost transferată liderului comunitar, care mai nou îi și reprezintă în administrația locală. Primarul continuă să fie perceput ca o persoană ce nu are nici o legătură cu Zboiu. Cu toate acestea el a fost votat de fiecare

dată. O posibilă explicație ar fi inexistența unei personalități concurente. Ceea ce a contat pentru locuitorii comunei a fost multitudinea de relații pe care le are acesta, în ideea că pot fi folosite în interesul comunității. Totuși, singura realizare a primarului este biblioteca publică. Oamenii satului nu răspund cererilor venite din partea acestuia. În schimb, sunt receptivi la apelul viceprimarului, președinte al CCP. Pe de altă parte, liderul comunitar este privit în interiorul Primăriei tot ca un străin. Locul central în instituție îl ocupă, fără nici un dubiu, primarul, un om jovial, care știe să se facă crezut și lasă impresia că are calități organizatorice. Relația mai apropiată a angajaților primăriei față de șeful administrației locale este explicabilă prin sistemul de relații în care sunt prinși. Când apar în comună „persoane importante”, precum o trupă de actori, solicitările pentru cazarea celor sosiți sunt adresate, invariabil, secretarei. Inginera nu este din localitate, dar a devenit una dintre persoanele de încredere ale Primarului. Inginerul agronom ține acum evidența cadastrului. Contabila este din Zboiu, dar se află în relații bune cu celelalte angajate. Marginalizat pare a fi agentul fiscal, care își petrece o mare parte din timp pe teren sau în fața Primăriei, discutând cu cei veniți pentru diferite probleme. Iată că tot acest tablou pare că este complet străin zboienilor.

Sătenii consideră că Primăria este singura care trebuie să se ocupe de problemele localității. Această opinie întărește ideea participării la acțiuni cu beneficii individuale. Liderii comunitari spun că oamenii își văd mai degrabă de gospodăria lor, fără să le pese cum arată satul. Unul dintre lideri a declarat chiar că personal nu este interesat de ceea ce face Primăria. Acest dezinteres poate avea un suport în aspirațiile localnicilor de a se așeza în aria metropolitană. Tinerii speră să izbândească în Capitală, principala lor nemulțumire, reieșită din cele spuse de liderii comunitari și din interviurile neformale cu unii săteni, fiind posibilitățile scăzute de a găsi un loc de

muncă. Directoarea școlii afirmă însă că în Zboiu sunt persoane care câștigă bine din produse alimentare (brânzeturi, lapte). Numai că acestea par să fie rușinate de munca prestată. „În excursie, femeia (mama copilului din Zboiu ce urma să plece) i-a pus în geantă cașcaval cumpărat de la magazin. Am întrebat-o de ce nu i-a dat cașcaval din propria ei producție. Mi-a răspuns că ar fi răs ceilalți copii”, declară directoarea școlii. În centrul comunei, oamenii încearcă să reproducă condițiile unei vieți urbane. Cei mai mulți sunt salariați. Unii au legături mai strânse cu Capitala, alții și-au dezvoltat o afacere locală. Câțiva au reușit să-și construiască locuințe noi, case cu etaj și cu toate facilitățile - pompe pentru asigurarea apei curente în instalația interioară, microcentrale termice. Datele lasă impresia unei comunități sărace cu oameni bogați. Din registrul agentului fiscal am aflat că în comună (inclusiv satele componente) există 259 de autoturisme la 1250 de gospodării, 8 autoturisme regăsindu-se în Zboiu (191 de gospodării). Pe ansamblul comunei sunt 907 gospodării electrificate din care 664 în Greaca (total – 850), 140 în Puțu Greci (față de 209) și 103 în satul Zboiu. Aproape toți angajații Primăriei (mai puțin viceprimarul și agentul fiscal) dispun de telefon mobil. În schimb, din cei 37,2 km de străzi și drumuri comunale numai 3 km sunt asfaltați, adică porțiunea din Drumul Național 41 ce trece prin centrul comunei. Iluminatul public este în funcțiune numai în centrul localității. La finele anului 2000 se lucra însă pentru instalarea sistemului și în Zboiu. Pe de altă parte se strâng cu greu fonduri pentru consolidarea clădirii școlii.

Populația comunei nu este una îmbătrânită așa cum s-ar putea crede. Din cei peste 3200 de locuitori (300 în Zboiu) circa 1.400 sunt pensionari, jumătate dintre ei având pensie de agricultor (datele privind numărul de pensionari au fost obținute de la oficiul poștal local, dar datele legate de mărimea populației sunt incerte, întrucât

Primăria nu mai ține evidența de circa doi ani). Comuna mai are 228 de școlari înregistrați, 200 de salariați (inclusiv administrația) și 70 de șomeri. Ceva mai mult de jumătate din salariați lucrează în alte localități. În 1999 au apărut 10 familii noi, persoane născute în Greaca, care s-au întors în urma procesului de restructurare din întreprinderile unde lucrau.

Cine răspunde apelurilor liderului comunitar? Aproape toți sunt tineri și nu au nici un angajament, adică nu au un loc de muncă stabil. Singura lor preocupare este îngrijirea gospodăriei. De asemenea, cei mai mulți dintre ei nu dispun de un autoturism și nu au reușit să-și găsească serviciu în altă parte deși au încercat. Ei speră că lucrurile se vor îmbunătăți în sat, dar nu-și ascund intenția de a pleca dacă se va oferi vreo ocazie.

CONCLUZII

Comunitatea din Zboiu este bogată în capital social, dar dezvoltă o cultură îndreptată spre beneficii individuale. Liderii sunt aleși din rândul antreprenorilor, al persoanelor percepute ca având „relații”. Între liderii instituționali și comunitate s-a produs o ruptură, golul fiind recuperat de oamenii de acțiune. Cei mai mulți lideri formali nu sunt de-ai locului și nu par interesați de problemele comunității. Sfera aspirațiilor lor depășește cadrul în care își desfășoară activitatea. Pe de altă parte, și interesele de ordin personal ale tinerilor din Zboiu sunt mai degrabă legate de aria metropolitană. Totuși, întreaga lor strategie este îndreptată spre supraviețuire – loc de muncă, venituri suficiente pentru un trai decent, spre deosebire de cei ce populează centrul comunei, care aspiră deja la un alt statut.

Încredere întemeiată pe criterii de performanță. Continuitatea aceleiași persoane pe funcția de primar poate fi explicată prin valorile pe care este fundamentată încrederea. În Greaca avem de-a face cu o încredere cu temei „performanță” tradusă

în relații și afaceri, spre deosebire de încrederea întemeiată pe valori morale. Acest model de construcție a încrederii este confirmat și de faptul că liderii informali din Zboiu sunt aleși din rândul celor care se află cel puțin la începutul drumului antreprenorial și care sunt percepuți ca oameni cu „relații”.

Lider comunitar – primar; două tipuri sociale diferite. Președintele Comitetului de Coordonare a Proiectului (CCP) concretizează într-o mare măsură, ceea ce înseamnă antreprenor social. În schimb, primarul, un actor ce ar trebui să îndeplinească acest rol prin natura funcției, nu se dovedește a fi ceea ce părea că este. El poate fi considerat un rentier al rolului pe care îl joacă. Liderul comunitar și-a asumat responsabilitatea desăvârșirii unui proiect. Primarul este mai degrabă un om care știe să culeagă roadele fără riscuri prea mari. Un aspect important este că Primăria obține venituri din exploatarea unor terenuri agricole, dar cheltuielile și beneficiile nu figurează în bilanțul contabil.

Primăria se implică mult prea puțin în rezolvarea problemelor comunității. Deși înregistrează excedente bugetare semnificative, investițiile publice sunt minime. Atunci când se fac, ele sunt îndreptate spre centru. După numirea în funcția de vice-primar a liderului comunitar lucrurile au început să se miște și în Zboiu. Au fost instalați stâlpii pentru iluminat public și se pregătea instalarea a 200 de posturi telefonice (conform declarației viceprimarului). Oamenii s-au declarat optimiști în noile circumstanțe și răspund mai bine solicitărilor venite din partea șefului grupului comunitar. Participarea în cazul Zboiu este deci legată de succesul unor proiecte.

Lideri informali – orientare antreprenorială; comunitate – orientare spre stat maximal. Liderii își propun să dezvolte câteva afaceri ce ar putea să sporească veniturile comune. Intenția lor este însă de a ocoli cât se poate Primăria și să păstreze banii obținuți pentru alte investiții locale. Sătenii, în schimb, cred că Primăria trebuie

să rezolve toate problemele, dar nu ezită să participe la acțiuni dacă au promisiunea unui „beneficiu”.

Responsabilitatea gestionării problemelor comunității i-a revenit persoanei care se bucură de cea mai mare încredere în rândul localnicilor. Președintele Comitetului de Coordonare a Proiectului întrunește caracteristicile a ceea ce este numit în literatură an-treprenor social. Se dovedește capabil să-și asume riscuri în interesul comunității și are susținerea ei. Un posibil „mandatar”, învățătorul, nu este din sat, iar interesele lui sunt legate de locul de rezidență. Așadar, resursele participării sunt în contextul dat încrederea în lider, promisiunea unui „beneficiu”, încrederea în ceilalți, chiar reușita unui proiect.

În Zboiu participarea este mai largă în rândul persoanelor tinere cu acces scăzut la relații utile și cu surse de venit restrânse. La nivelul satului, inițiativa unor acțiuni comunitare pare a fi „monopolul” actualului viceprimar. Trebuie remarcat aici că personajul amintit a reușit să strângă oameni pentru anumite lucrări scutind astfel Primăria de unele cheltuieli.

Atât la nivel de lideri, cât și la nivel local este percepută nevoia unor activități economice care să creeze locuri de muncă. De aceea atenția antreprenorilor comunitari va fi îndreptată, imediat după finalizarea proiectului finanțat de FRDS, către deschiderea unor „întreprinderi”. Capitalul de încredere câștigat de viceprimar îi va permite să inițieze orice acțiune. Susținerea o va avea însă, dacă modelul de participare se menține, numai în cazul în care și cei solicitați vor resimți individual beneficiul. Orientarea spre acest tip de beneficiu este dovedită de inexistența unei contribuții pentru renovarea școlii, dar a unei participări largi pentru instalarea posturilor telefonice.

Toate aceste elemente conduc la ideea că antreprenorul social este o realitate. Totuși, în termeni weberieni, el poate fi considerat un ideal-tip față de care tipurile reale se apropie mai mult sau mai puțin.

BIBLIOGRAFIE

- Badie, Bertrand și Hermet, Guy (1990). *Politique comparée*, Paris, PUF.
- Basso, Jacques-A. (1983). *Les groupes de pression*. Paris : PUF.
- Chirca, Constantin și Tesliuc, Emil (coord.). (2000). *De la sărăcie la dezvoltare rurală*, București, Comisia Națională pentru Statistică și Banca Mondială.
- Chiribucă, Dan , Comșa, Mircea, (1999). Elite vechi, elite noi, în *Fețele schimbării*, București, Editura Nemira.
- Lăzăroiu, Sebastian, (1999). Rețele de capital social și antreprenori în Comișani, *Sociologie Românească*, 2.
- Meny, Yves. (1998). *Politique comparée: les démocraties: Etats-Unis, France, Grand-Bretagne, Italie, RFA*, Paris, Mont.
- Olson, Mancur. (1978). *Logique de l'action collective*. Paris, PUF.
- Sandu, Dumitru (coord). *Social assessment for Rural Development Project – Participatory development in Romanian villages*. București: World Bank (draft).
- Sandu, Dumitru, (1999). *Spațiul social al tranziției*. Iași, Editura Polirom.
- Sandu, Dumitru, (1999). Drumul antreprenorial: fără încredere, dar cu relații, *Sociologie Românească*, 2.